

Швидка Вікторія Георгіївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА НА ВІЛЬНИЙ ВИБІР МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ

Під здійсненням цивільного права слід розуміти реалізацію тих можливостей, які передбачені змістом суб'єктивного цивільного права. Здійснення суб'єктивного цивільного права може відбуватися шляхом вчинення як фактичних, так і юридичних дій. Незалежно від того, яким чином реалізуються цивільні права, їх здійснення нерозривно пов'язане з виконанням цивільних обов'язків іншими особами.

Здійснюючи особисте немайнове право на вільний вибір місця проживання фізична особа визнається носієм можливості довільно, на власний вибір, з урахуванням власної мети та інтересів обирати власне місце проживання, а також своєю поведінкою (дією, бездіяльністю чи рішенням) може сама довільно, на власний вибір, з урахуванням власної мети та інтересів обирати для себе місце проживання, змінювати його, а також іншим

чином використовувати його (наприклад, зазначати з метою отримання за місцем проживання офіційних звернень, повідомлень тощо) [1, с. 458].

Важливою складовою здійснення права на вільний вибір місця проживання є реєстрацію місця проживання.

У світі вирізняють два основних підходи щодо забезпечення такої реєстрації: а) континентально-європейський, який базується на централізованому управлінні реєстраційною інформацією, за яким ця інформація обробляється на національному рівні, а її надання є обов'язковим для фізичної особи (Данія, Латвія, Литва, Німеччина, Фінляндія); б) американсько-британський, який базується на децентралізованому управлінні реєстраційною інформацією, що передбачає збір і обробку інформації про особу на місцевому рівні, а самі фізичні особи можуть і не подавати таку інформацію, якщо цього не бажають (США, Велика Британія). Що ж стосується України, то наша система реєстрації тяжіє здебільшого до континентально-європейської моделі, де на зміну системі прописки, що була визнана неконституційною, прийшла нова модель обліку місця проживання фізичних осіб – реєстрація) [1, с. 457]. Якщо прописка ґрунтувалася на так званій «дозвільній системі» й мала на меті певні обмеження вибору місця проживання, надання ордеру на проживання в певному приміщенні та переміщення громадян тощо, то призначення реєстрації – фіксувати знаходження фізичної особи у вільно обраному нею місці проживання чи перебування. При реєстрації

місця проживання не існує будь-яких обмежень щодо необхідних санітарних норм житлової площі, щодо кількості зареєстрованих осіб в одному житловому приміщенні тощо. Фізичні особи самостійно обирають собі місце проживання, а реєстрацією ставлять державу до відома про своє місце проживання.

Місце проживання та його реєстрація значною мірою впливають на прийняття спадщини. Так, відповідно до ст. 1221 ЦК України, місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. У Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) [2] конкретизується, що у випадку, якщо спадкодавець мав кілька місць проживання, місцем відкриття спадщини вважається останнє місце реєстрації спадкодавця. Крім того, реєстрація місця проживання впливає на реалізацію виборчих прав громадян. Безпосередньо з місцем проживання, у визначених законом випадках, пов'язується можливість отримання додаткових пільг. Реєстрація являє собою внесення інформації до Єдиного демографічного реєстру, яка містить відомості про місце проживання або перебування особи із зазначенням адреси. Метою внесення такої інформації є можливість ведення офіційного листування або вручення офіційної кореспонденції особі. Правила здійснення реєстрації місця проживання, форми необхідних для цього документів, порядок передачі органами реєстрації інформації до Єдиного державного демографічного реєстру встановлюються Кабінетом Міністрів України. Переважна більшість громадян має паспорти у формі книжечки, де ставиться штамп про реєстрацію місця проживання із зазначенням адреси. З початку 2016 року в Україні видаються паспорти у вигляді ID-карт. Інформація про місце проживання заноситься на електронний чіп, вмонтований в такий паспорт.

Свобода пересування та вільний вибір місця проживання забезпечені ЦК України, Законом України від 11 грудня 2003 року № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні». Відповідно до ст. 6 ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства, які постійно або тимчасово проживають в Україні, зобов'язані протягом тридцяти календарних днів після зняття з реєстрації місця проживання та прибуття до нового місця проживання зареєструвати своє місце проживання. Батьки або інші законні представники зобов'язані зареєструвати місце проживання новонародженої дитини протягом трьох місяців з дня державної реєстрації її народження. Реєстрація місця проживання особи здійснюється в день подання особою документів. Реєстрація місця проживання за заявою особи може бути здійснена органом реєстрації з одночасним зняттям з попереднього місця проживання.

Згідно зі ст. 13 ЗУ «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» вільний вибір місця проживання обмежується в адміністративно-територіальних одиницях, які знаходяться: у прикордонній смузі; на територіях військових об'єктів; у зонах, які згідно із законом належать до зон з обмеженим доступом; на території, де у разі небезпеки поширення інфекційних захворювань і отруєнь людей введені особливі умови і режим проживання населення та господарської діяльності; на територіях, щодо яких введено воєнний або надзвичайний стан; на тимчасово окупованих територіях. Вільний вибір місця проживання обмежується щодо: осіб, які не досягли 14-річного віку; осіб, до яких згідно із процесуальним законодавством застосовано запобіжні заходи, пов'язані з обмеженням або позбавленням волі; осіб, які за вироком суду відбувають покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі; осіб, які згідно із законодавством перебувають під адміністративним наглядом; осіб, які згідно із законодавством про інфекційні захворювання та психіатричну допомогу підлягають примусовій госпіталізації та лікуванню; іноземців та осіб без громадянства, які не мають законних підстав для перебування на території України.

Література:

1. Стефанук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / Відп. ред. Я. М. Шевченко. – К: КНТ, 2007. – 626 с.
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. No 296/5. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0282-2/para646#n646>.